

ÇOCUK VE EKOLOJİ

Çevre Etiği

Dr. Taşkın Taştepe

Çevre Sorunları ve Çevre Etiği İlişkisi

Çevre, insan yaşamının kaynaklarını oluşturmaktadır. Çevre, aynı zamanda diğer canlıların da yaşam kaynaklarını içerir. Bu durumda, hem insanlığın geleceği, hem de diğer canlıların varlığı için çevreye karşı sorumluluklarımız bulunmaktadır. Bir anlamda, çevreye karşı sorumluluğumuz, gezegendeki yaşama karşı sorumluluğumuz anlamına gelmektedir. Akkoyunlu Ertan, 2014

Dr. Taşkın Taştepe

Çevre Sorunları ve Çevre Etiği İlişkisi

Doğanın işleyişinin insanlar ve diğer canlılar açısından tehlikeli bir duruma gelmesinin nedeni yine insandır.

İnsan faaliyetleri sonucunda yeryüzünde toprak, hava ve su kirliliği giderek artmakta, ekosistemleri oluşturan biyolojik yaşam formları sulak alanlar, ormanlar, otlaklar ve su ekosistemleri ile birlikte yok olmaya mahkum olmaktadır. Ancak tehlike altındaki veya yok oluş sürecindeki hayvan ve bitki türleri, yaşamda kalabilmek için yine de bu yaşam alanlarına bağımlı bulunmaktadır. Böyle olmasına rağmen, insan kaynaklı çevre sorunları küresel anlamda tüm canlıları tehdit etmeye devam etmektedir.

Çevre Sorunları ve Çevre Etiği İlişkisi

Ancak insan kendisinin neden olduğu bu önemli çevre sorunlarıyla baş edemez duruma gelmektedir. Artık insan ve doğa arasındaki uyumlu birlikteliğe tüm canlıların ihtiyacı bulunmaktadır. Bu uyumun sağlanmasında ve insanların çevreye karşı sorumlu olduklarının bilincine varmalarında, çevre etiği anahtar kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Karataş, 2013

Dr. Taşkın Taştepe

Etik

İnsanın doğayla olan ilişkisini, nasıl bir tutum ve davranış sergileyeceğini, doğayı nasıl algılayacağını, insanın içerisinde yetiştiği toplumda var olan ekonomik, sosyal ve siyasal sistemin özünü oluşturan etik anlayış belirlemektedir.

Yunanca ethos (töre, gelenek, alışkanlık) sözcüğünden türetilen ve insanlar arasındaki ilişkilerin temelinde yer alan değerleri, ahlaki bakımdan iyi ya da kötü; doğru ya da yanlış olanın niteliğini ve temellerini araştıran felsefe dalı olarak etik; bir çalışma faaliyetinde bulunan insanların ahlak ilkelerini, davranış biçimlerini, görevlerini ve zorunluluklarını belirleyen kurallar zinciri olarak tanımlanabilir.

Etik

Etik, insanları iyi olana yönelten ahlak kuralları bütünüdür. Fakat her yerde geçerli ve doğru olan davranış türü yoktur. Bir davranışın iyi ve doğru olması örf, adet, gelenek ve göreneklerle diğer bir ifadeyle kültürle belirlenir. Ayrıca etik, sorumluluk ile doğrudan ilişkilidir. Etik kavramında, sorumluluk olarak, geçmişe dönük olanların kapsanması yerine geleceğe dönük olanların kapsanması güdüsü bulunmaktadır. Bu bağlamda önemli olan sorumluluğun ahlakla ilişkili olan yönüdür.

Bugünün ve gelecek kuşakların biyoçeşitlilik ve çevreden yararlanma hakkını korumak ve bunun sürdürülebilirliğini sağlamak etiğin alt dalları olan çevre etiğinin konusuna girmektedir.

Çevre Etiği

Çevre etiği çalışmalarında kullanılan etik kavramı, ahlak kavramından farklı olarak, çevreye yönelik davranış ve değerlerimiz ile dűřüncelerimizi biçimlendiren ve yaklaşımlarımızı belirleyen temel ilkeleri ifade etmektedir.

Çevre etiği, ekolojik sistemler kapsamında insanların nasıl yaşadıkları ve insan dışı doğayla nasıl etkileşim içinde bulunduğuyla ilgilenir ve bu anlamda ahlaki önemin sınırlarını, değer kuramını kullanarak diğer varlıkları da kucaklayacak biçimde insanın ötesine taşımaktadır.

Çevre Etiği

Çevre etiği, insanlar ile doğal çevreleri arasındaki ahlaki ilişkilerin sistematik bir biçimde incelenmesidir. Çevre etiği ahlak kurallarının insanların doğal dünya karşısındaki davranışlarını yönettiğini ve yönetmesi gerektiğini varsaymaktadır. Karataş, 2013

Dr. Taşkın Taştepe

Çevre Etiği

Çevre etiği, yaşadığımız ortamda karşılaştığımız ekolojik problemlerin çözümü amacıyla uğraş vermektedir. İyiye yönelen bir çevre etiği doğaya bakışı değiştirmeyi gerekli kılmakta, yalnızca insanların çıkarları ve gereksinimleri doğrultusunda hareket edilmesinden vazgeçilmesini doğru olarak görmektedir. Karaca, 2007

İnsanların doğal çevreleriyle ilişkilerini düzenleyen çevre etiği, doğal çevreyle birlikte doğal çevre içindeki hayvanlar ve bitkilere karşı da insanların görevlerini, sorumluluklarını ve yükümlülüklerini belirlemektedir. Karataş, 2013

Dr. Taşkın Taştepe

Çevre Etiği

Doğanın sadece insan amaçları ve insanın iyiliği için bir nesne konumuna indirgenmemesi gerekmektedir. Bu bağlamda çevre etiğinin sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarıyla ilişkisi bulunmaktadır. Karataş, 2013

Çünkü sürdürülebilir kalkınma, bugünkü kuşakları gelecek kuşaklara karşı yükümlülük altına sokan etik bir içerik taşımaktadır. Buna göre; gelecek kuşakların refahlarını azaltan ya da yok eden bir davranış, bugünkü kuşaklara fayda sağlıyor olsa bile etik açıdan iyi bir davranış olarak kabul edilmemektedir. Ergün ve Çobanoğlu, 2012

Dr. Taşkın Taştepe

Çevre Etiği

İnsanın çevresi ile olan ilişkilerini açıklamada üç temel çevre etiği yaklaşımından bahsedilebilir: insan merkezli etik, çevre merkezli etik ve canlı merkezli etik yaklaşımları. Ergün ve Çobanoğlu, 2012

Dr. Taşkın Taştepe

İnsan Merkezli (Antroposentrik) Yaklaşım

Bu yaklaşımda insan doğa karşısında özel bir yere sahiptir. Bu nedenle insan dışında kalan diğer canlıların her hangi bir hakkı yoktur. İnsan merkezli etik sadece insana değer verir ve insan dışındaki bütün canlıları bir araç olarak görür.

İnsan merkezli çevre etiğe göre bitkiler, hayvanlar, ve cansız varlıklar kendiliğinden herhangi bir değere sahip değildir. Aksine, sadece insana hizmet ettikleri sürece var olma hakkına ve dolayısıyla bir değere sahiptir. Bu nedenle insan merkezli yaklaşımda doğa, insanı çevreleyen eşyadan başka bir şey değildir. Bu etikte merkezde doğa değil, insan bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak da doğa insana ne kadar fayda sağlarsa o kadar iyidir.

Çevre Merkezli (Ekosentrik) Yaklaşım

Çevre merkezli etik anlayışın temel varsayımı; insanı, canlı ve cansız varlıkları sistem yaklaşımı içinde bir bütün olarak ele alması, diğer varlıkları insana olan faydasına göre değerlendirmeyip, onları varoluşları sebebiyle etik değere layık görmesidir. İnsan ve çevreye ayrı ayrı değil "Ekolojik Bütünlük" içinde ya da sistem bütünlüğü içinde bakılmalıdır.

Dünyanın (Ekosfer) tüm olarak bir ekosistem olduğunu ve bunu oluşturan en küçük ekosistem'den en büyük ekosisteme kadar birbiriyle etkileşim içinde bulunduğunu; bir sistemde meydana gelecek bir bozulmanın ya da dengesizliğin diğer sistemleri de etkileyeceğini kabul etmektir. Bu nedenle de çevre sorunlarının çözümünde indirgemeci yaklaşımlardan kaçınarak bütüncül (holistik) yaklaşımı esas almak gerekmektedir.

Canlı Merkezli (Biyosentrik) Yaklaşım

Canlı merkezli yaklaşım; insan dışındaki diğer canlıları da içsel değer taşıyan varlıklar olarak kabul etmektedir. Canlı merkezli etikte birlikte diğer canlılar da etik değerlendirmeye konu olmaya başlamışlardır.

Canlı merkezli etikte birlikte insanın önemi doğa karşısında daha üst değer olarak kabul edilmez. Bütün organizmalar sahip oldukları organizmanın gelişmiş olup olmadığına bakılmaksızın ahlaki bir değerdir. Canlı merkezli etikte her bir canlı tek başına değerlidir. Canlı merkezli etiğin merkezinde canlı vardır.

Canlı merkezli yaklaşımın en önemli destek noktası yaşamın bizzat kendisidir. Bu yaklaşımda hayvan, insan, bitki, doğal düzen karşısında kendi türünün üremesi için prensip olarak aynı haklara sahiptir. “Ben yaşamak isteyen bir yaşamım, yaşamak isteyen yaşamın merkeziyim” felsefesi canlı merkezli etiğin temelidir. Canlı merkezli etikte diğer yaşam biçimlerinin yaşama haklarını tehlikeye düşürmemek için insan kaynaklı doğaya müdahalenin sıkı bir biçimde azaltılma çabası vardır.

Kaynaklar

- ❖ *Akkoyunlu Ertan, K. (2014). Çevre etiği üzerine değerlendirmeler. H. Reyhan, A. Mutlu, H. H. Doğan, A. S. Reyhan (Ed.), Sosyal çevre bilimleri içinde (s. 95-118). Ankara: Siyasal Kitabevi.*
- ❖ *Bilgel Aşıcı, T. (2014). İlköğretim öğrencilerinin biyoçeşitlilik bilgileri üzerinde etkili olan faktörler, Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- ❖ *Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. Ankyra: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 97-123.*
- ❖ *Karaca, C. (2007). Çevre, insan ve etik çerçevesinde çevre sorunlarına ve çözümlerine yönelik yaklaşımlar. Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, 11(1), 1-19.*
- ❖ *Karataş, A. (2013). Çevre bilincinin geliştirilmesinde çevre eğitiminin rolü ve Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği, Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*

Dr. Taşkın Taştepe

ÇOCUK VE EKOLOJİ

Çevre Etiği

Dr. Taşkın Taştepe